سڕینەوەی ڕێژیم و وڵامی خۆڕاهێنانی ئێمە

مەلا حەسەن شیوەسەڵی

لە بارودۆخی ئێستادا ئەگەر ڕوناکبیران و ڕێبەرانی بژاردەی ئێمە، بیانهەوێ مێتۆدێکی گونجاو و سیاسەتێکی دارِژاو و قایم و قووڵی ئوسولی سەبارەت بە ڕاهێنان و پەروەردەی گەلی ئێمە دیاری بکەن، جێگای خۆیەتی تیژبینانە و بە وردی سیاسەتی پەروەردە و بارهێنانی ڕێژیم لەخوارەوە هەتا ترۆپک بخەنە ژێر زەرەبینی ڕەخنەگرانە و مووشکافانەی خۆیان. تێڕوانینی پشوودرێژانە و وەستایانە لەسیاسەتی تەعلیم و تەربیەتی ڕێژیم دوورهەنگێوی و مەهارەت و نیشانەشکێنیی زیاتر بە لێکۆڵەران و توێژەرانی گەلی ئێمە دەبەخشێ. بۆ زیاتر ڕوونبوونەوەی ئەو مەسەلانە ناچارین ئاوڕێک لە ئاوێنەی ڕووداوەکانی ڕۆژانی دوای بەئاکام گەیشتنی ئینقلابی ئێران بدەینەوە.

کۆماری ئیسلامی هەر لە یەکەم هەنگاوەکانیەوە، بە گرژە باوەڕی مەزن خوازانە و مەگیرانی کردن بە بنیاتنانی ئیمپراتۆری گەورەی شیعی وقورئانی کردنی سیاسەت و فەرمانبەرداریی کوێر کوێرانە و حوکمی لە مل کردنی قەڵادەی بەیعەت و بانگەشەی سەپاندنی فەرمانی سێ کوچکە، وێڕای پشتگوێ خستنی پەیرەوی لە زاتی یەکەم و دووهەم و کرنۆش کردن بۆ کاراکتەری هەرە مەبەست، واتا ملکەچکردن لە بەر بارەگای «ئولیلئەمر»ی، بە «ئەهەمی فیل ئەهەم» زانیوە.

گەلی کورد لەیەک تێگەیشتن و وتووێژ و گوێ لە یەککرتنی وەک هونەری مومکین چاو لێ کردووە، نوێنەرانی گەلی کورد بەوپەڕی نیاز پاکی و بە یەک زمان و بە یەک ڕوو، بۆ حەلی ئاشتیخوازانەی کێشەکان لەگەڵ تەرەفەکانی خۆیان ڕووبەڕوو بوون، بەڵام دوژمنانی ئاشتی و ئازادی، بەتایبەتی کۆماری ئیسلامی، بە دەغەڵکاریی ئەخلاقی و دەغزداریی سیاسی و ماسکی جۆراوجۆری دڕۆیینەوە، ڕووبەڕووی داخوازییەکانی گەلی ئێمە بوونەوە. لەبەرابەردا هێزە سیاسییە کوردییەکان وەک ڕاسپاردە و زمانی ئەمینی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا، چالاکانە و بێ کات بەفیڕۆدان، لە یەکەمین دەرفەتی دوای سەرکەوتنی ئینقلابی ئێراندا، ڕاهێنان و خۆڕاهێنانیان وەک دوو ئەولەویەتی گرینگ لە سەرەوەی هەموو چالاکییە کۆمەڵایەتییەکانی خۆیان دانابوو. پرشنگدارترین شاکاری سیاسی وکۆمەڵایەتیی دوای سەرکەوتنی شۆڕش، ئەو خۆڕاهێنانە پڕ لە هۆشیارییە بوو، کە گەلی کورد و هێزە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، چاونەترسانە و بێباکانە لە وڵامی بایکۆتی ڕێفراندۆمی سەرتاسەریدا هاواری لەببەیکیان بەرز کردەوە، ئەو نا گوتنە تەقەی بێ ئامانجی نێو تاریکی نەبوو، گۆترەکاری و ڕەماڵینە نەبوو، شیکردنەوەیەکی وردبینانە و عەقڵانی بوو کە تائیستاش ڕەسەنایەتیی خۆی پاراستووە.

هەڵوێستی بەجێ و بە وەختی ئەو کاتانە تا ئیستاش لە ژێر حوکمڕانیی عەقڵدا ڕۆیشتووەتە پێشێ، بانگەوازی بێ ترس و لەرزی حیزبە کوردییەکان بۆ تەحریمی ڕێفراندۆم، بەدەنگەوە هاتنێکی بەرینی جەماوەری تا ئەو چرکەساتانەش بەدوای خۆیدا کێشاوە، کۆماری ئیسلامی دەیەویست هەڵمەتی ریفراندۆم وەک نەرمە ئامرازی وەرگرتنی شەرعییەت و سەپاندنی ئەحکامی تاغووتی بە سەر سەرتاسەری ئێراندا، چاو بەستانە و هەر چۆنێکی بۆی بلوێ بەرەو سەرکەوتن پاڵ پێوە نێ، بەڵام هەڵوێستی ئاگاهانەی ڕوناکبیران و چالاکانی مەدەنی و لەسەرەوەی هەموویان وڵامی ئەرێنیی گەلی کورد بە جێبەجێکردنی ئەو تەحریمە، خۆڕاهێنانێکی شەفافی بە خۆژیوانەی مەدەنی- عەقڵانی بوو کە تیشک و ناوەرۆکی دیکەشی گەیشتە جووڵانەوە بەرینە دوور لە توندوتیژییەکانی چەند ساڵ لەمەوبەر و تائیستاش، گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بە ئیلهام وەرگرتن لەیەکەمین هەڵمەتی هێمنانەی سەرتاسەری، لەسەر درێژە پێدانی ئەو نافەرمانییە مەدەنییانە سوور و بەردەوامە.

ئەگەرچی ناگوتن بە فەرمانی ڕێفراندۆم هەزینە و تێچوویەکی گرانی بە دوای خۆیدا

> ئەگەرچی ناگوتن بە فەرمانی ڕێفراندۆم هەزینە و تێچوویەکی گرانی بە دوای خۆیدا هێناوە و گەلی کورد باجێکی زۆری بۆ داوە، بەڵام ئەو هەڵوێستە وەک ڕاپەڕینێکی ئارامی مەدەنی جێگای شانازییە و لە مێژوودا زیندوو و پایەدار دەمێنێتەوە

هێناوە و گەلی کورد باجێکی زۆری بۆ داوە، بەڵام ئەو هەڵوێستە وەک ڕاپەڕینێکی ئارامی مەدەنی جێگای شانازییە و لە مێژوودا زیندوو و پایەدار دەمێنێتەوە.

بەکورتی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا مۆدێلێکی تازەی خۆڕاهێنانی بنیات نا کە بوو بە داینەمۆی زنجیرەیەک لە خۆڕاهێنانەکانی دوایی و قورساییی تێکڕای تەکانەکانی هەنووکەیش، جاچ لەبەرەنگاربوونەوە و بەگژداچوونەوەی شڵقە لە شڵقەی کۆرۆنایەوە بگرە، تا خۆڕاهێنان لە بەرانبەرداو و تەلیسمەکانی حکوومەتی ئیسلامی و ڕووبەڕووبوونەوەی تێکڕای تەشقەڵە وگێچەڵەکانی دیکە، خەستوخۆڵ لەسەر ڕێسمە و ئاشنای لێکدانەوە و شیکردنەوە و تەحلیلە عاقڵانییەکان دەگەڕێت. بەپێچەوانەوە، جمهوری ئیسلامی بەشێوەی جۆراوجۆر و لە کەلێن و بەلێنی جۆراوجۆرەوە، بەگژ عەقڵانییەتی سەلیمدا دێتەوە. دوژمنانی سوێند خواردووی ئازادی و کەرامەتی ئینسانی بە مەبەستی ڕام کردن و دەستەمۆ کردن و سەرەنجام بەچۆکداهێنانی گەلی ڕاپەڕیوی کورد لە قالب و قەوارە و جلوبەرگی جۆربەجۆردا دەردەکەون.

هەندێک جاران لە قاپۆڕی مورەبی و ڕاهێنەر و مامۆستا و جار جارەش بە وینە و فۆرمی ژنراڵەکانەوە، لە نێو تروسکە و بروسکەی ماشەڵڵاکانیاندا، زۆرجارانیش لە شکڵی قەیومدا وەک ئەوەی حوکمی قەیومییەتیان بە پۆلێک تەتەرە فریشتەی دەست لەسەر سینەدا، لە ئاسمانەکانەوە بەوپەڕی ئیحترامەوە پێشکەش کرابێ، واش هەیە دم لە دایەی چاپلووسی میهرەبانتر لە دایک و ماشەڵڵای لێ بێ ناسێحی ئەمین و لە بۆرجی عاج و هێلانەی سەر نووکی هەرەمی قەڵاکانیانەوە، ماوە بەماوە مل قەف دەکەن و سیگناڵە جەعلە دەسکردەکانیان وەک فەرمانی ئاسمانی بە بەیعەتکاران وکۆیلەکانی سەر عالەمی خاکی ڕادەگەیەنن.

سیستەمی پەروەردەی ئاخوندەکان و هەستان و دانیشتنیان وەک دەروونی پێچاوپێچ و دالان دالانیان گوماناوی و بە تەواوی ناوێکچوون.

ڕۆژێکی لەسەر بەرماڵە و عابایان لەبەرە و ڕۆژێکی دواترلەسەر تەختی پاشایەتی تاجی زێڕینی زاڵمانەیان لەسەر سەرە، لەو دیوی میر غەزەب و بەو دیویدا، فریشتەی نوورانی و لە دەستێکیاندا شەللاقی هەناسەسواری سەر پشتی بریندار و لە دەستەکەی دیکەیاندا، ساتووری کۆری ماندووی مل قرتاندن، لە ژێرەوە نقورچکی ئازار و لە سەرەوە مۆرە و جار جارە خەندەی بەدرۆ، ڕەشتر کردنی ژووری ڕەش و ڕووتەکان و چراخانی کردنی حەرەمسەراکانی خۆیان، قاودان بۆ کۆڕی گریان و تازیەباری و ڕاهێنان بۆ قەمەزەنی و زنجیر لەخۆدان و خۆئازاری. ئەوانە و دەیان و سەدان شتی دیکەش بەنیازی بە کۆیلەکردن و ڕاهێنانی لەشکر لەدوای لەشکری کۆمەڵانی خەڵک، بۆ تەسلیم بوون بە برسیایەتی و هەژاری و نەداری و هاندان بۆ خۆسپاردن بە شەپۆلی قەزا و قەدەر و خلۆرکردنەوە بەرەو دونیای نەزانی و بێخەبەری، وەک تەفەننون، کاری ڕۆژانەی دەسەڵاتدارانی ئێرانییە.

> **مەگیرانی کردن لە هەرچی زیاتری ئیقتدارگەرایی و ڕەزیل کردن و پێچەن لیدانی هەرچی زیاتر زنجیری ئەسارەتی کۆمەڵانی ژێر چەپۆکی ئێران، تەنیا ڕەمزی مانەوەی ڕێژیم بووە**

ئەگەر ئێمە بەمەبەستی خۆڕاهێنانی ئاگاهانە وفێرکاریی مەعقولانە و سەردەمیانە،

لە بەرامبەر کردەوەی دوژمنکارانەی دوژمناندا و هەروەها بە نیازی بەرپرچدانەوەی ئەو هەموو فێڵ و تەڵەکەیە و پووچەڵ کردنەوەی کەمینە جۆراوجۆرەکان و پووکاندنەوەی درک و داوەکان خۆمان بە ڕەمز و فەننی تایبەت بەو مەیدانەی تەیار نەکەین، لەوانەیە نەتوانین لە ئایندەدا دەرەقەتی ئەو هەموو گەمە کەڵەکەبووانە بێین و لەکاتی گونجاودا، بەگژ ڕاهێنانە زۆرە ملێکان و بارودۆخە بەزۆر داسەپاوەکەی دوارۆژدا بێینەوە.

ئیستا چرا سوورەکان لە هەر چوار لاوە بە کردەوە بەرەو ئێمە لێدەدرێن؛ هاوکات سیگناڵی چاپلووسانە وعەوام خەڵەتێنانە وێڕای ئاژیری مەرگ و زەنگی خەتەر، پەیتا پەیتا لە گوێی ئێمەدا دەزرینگێنەوە. ئەگەر ئێمە وەکوو نەتەوەیەکی بریندار و ژێرچەپۆک، ئەو زەنگ و عەلایم و ئیشاراتەی بە جیددی وەرنەگرین لەوانەیە تووشی نەهامەتی و زیانی ئەوەندە گەورە بێین کە لە ڕۆژانی تەنگانەدا بۆمان قەرەبوو نەکرێنەوە، ئێستا مەترسیدارترین سیگناڵی خەتەر هەیولای کرۆنایە لەو دۆخە تایبەتییەدا کۆرۆنا، نەک تەنیا وەک تارمایی و ویروسێکی خۆویستی کارکردووی زیانبار، وێڕای وزەوزی ناخۆشتر لە پێوەدان، هەڕەشە لە قەوارە و هەیکەیلی تێکڕای بەشەرییەت دەکات، بەڵکوو وەکوو خۆرەیەکی دارزێنەر، بەکردەوە خزاوەتە نێو مۆغەرەی پشتی بەشێکی بەرچاوی دانیشتوانی سەر ئەو عەرزە و وەکوو هۆلاکۆستێکی غەیبیی، نیقاب پۆش دەستی لە سینگ و بەرۆکی زۆربەی ئینسانەکانی ئەو دونیایە ناوە و ئاورێکی گەورەی لە دارستان و سەوزەڵانیی ژیان بەرداوە. بەڵای نەوعی بەشەر تەنیا کۆرۆنا نییە، زۆر وەبای کاولکارتری دیکە لەسەر ئەو عەرزەی هەن، ئەو ئافەتانە لە گونبەزی ئاسمانەکانەوە هەڵنەڕژاون، لە بەکەمگرتن و بێ بایەخ زانینی گەوهەری بەهای بەرزی ژیانی گیانلەبەرەکانەوە سەرچاوە دەگرن. ئێستا وەزعییەتەکە گەیشتۆتە جێگایەک کە زەردەخەنە لەسەر لێوی هیچ ئینسانێک بەدی ناکرێت. دونیا بە تێکڕایی تووشی لەرز و تایەک هاتووە کە تائێستاش جگە لە ئازارشکێن، چارەسەرێکی کاریگەری بۆ نەدۆزراوەتەوە.

> ئەو ڕێژیمە لەژێر سێبەر و هانکەهانکی شمشیرە هەرەژەنگاوی و بە خوێن ئاودراوەکان و، خۆراگوشین بۆ دەخەوکردن و خام کردن و لەگرێژەنەبردنی هۆشی جەمعی، درێژەی بە ژیانی پڕ لە شەرم و شورەییی خۆی داوە

بوختان نییە ئەگەر بڵێین هۆکاری ئەسڵیی گواستنەوەی ویرۆسی کۆرۆنا بۆ وڵاتی ئێمە، ئاخوندەکان بوون. شاسوارانی جەهل و نەزانی، گەورە کەژاوەی هەڵگری کۆرۆنایان خزاندە نێو زیارەتگاکان و لەوێشەوە ویرووسە ئیستتارکراوەکانی ژێر عەباکانیان، لەسەر سەرتاسەری عەرزەکانی ئێران و دنیادا چاندن، ئینسانەکانیان کردنە قوربانیی هەڵبژاردنە نمایشییەکەیان.

ڕێژیم کە لە ڕاپەڕینەکانی خەزەڵوەردا، بە ئەنواعی چەکی خەتەرناک ئاوری بە سیمای خۆپێشاندەران هەڵپرژاند، ئێستا لە کۆرۆنا وەک ئالەتی قەتتاڵە کەڵک وەردەگرێ و بە ئاواتی درێژکردنەوەی زنجیرەی قەبرستانەکان و وەرێخستنەوەی کۆمەڵکوژییەکان، دەیهەوێ ئەوەی بیری دژایەتیی ڕێژیمی لەسەردا بێت سەر و بن لە گەرووی قەبرە تاریکایکەکانی خزێنێ.

ڕێژیمی جمهوریی ئیسلامی، شانبەشانی نەخۆشیی کۆرۆنا و باقی دەرد و ئازار وپەتا و نەخۆشییە جۆراوجۆرەکانی دیکە، لەیەک جەبهەدا و بە یەک سیستەم و بە یەک

خەت و ڕێبازدا، بە گژ میللەتانی ژێر ستەمی ئێراندا هاتووەتەوە. ئەو ڕێژیمە لەژێر سێبەر و هانکەهانکـی شمشـێرە هەرەژەنگاوی و بە خوێن ئـاودراوەکان و، خۆراگوشـین بۆ دەخەوکردن و خام کردن و لەگرێژەنەبردنی هۆشـی جەمعی، درێژەی بـە ژیانی پڕ لە شەرم و شورەییی خۆی داوە.

مەگیرانی کـردن لە هەرچـی زیاتری ئیقتدارگەرایـی و ڕەزیل کـردن و پێچەن لێدانـی هەرچی زیاتر زنجیری ئەسـارەتی کۆمەڵانی ژێر چەپۆکی ئێران، تەنیا ڕەمزی مانـەوەی ڕێژیم بووە. ئـەو ڕێژیمە هەرگیز پشـتی بە سیاسەتی دروسـت و پارادایمی مەنتیقی و قابیلی هەزم نەبەسـتووە، تەنیا گێڕانـی ئاشـی شـەڕ و هاڕینـی کەللە سـەرەکانی، بە هیوا و هومێـدی دوارۆژی خۆی زانیوە.

ڕێژیـم لەهەر دەرفەتێک بۆ سـەپاندنی هژمونی خۆی کەڵک وەردەگرێ

لـەو هەلومەرجـەدا کە سەرتاسـەری دنیا و بەتایبەتی دانیشـتووانی نێـو ئەو قەوارە جوغرافیاییـەی کە بە ئێران نـاو دەبرێ، بەدەس ئاهۆیەکـی جیهانگیـرەوە لاکەی سەریان دێ، دەیهەوێ بۆ زیاتر زنجیرکردن و لەچۆکنان و لە ڕێـگا ترازاندن و تیرۆری فیکـری و ڕافرانـدن و زیاتـر تەزاندنـی کۆمەڵگای ئەمڕۆی ئێرانی، هاوتەریب لەگەڵ پەرەپێدانـی زیاتـری هـەژاری و نەداری وتەعلیمات و ڕاهێنانی جادووگەرانەی خۆی بۆ بەزۆر بەیعەت پێ کردن و سەر بەردانەوە و چاو قرژکـردن لەبەرامبـەر قەزاوقەدەر و مل ڕاکێشـان لە بەرامبەر سیسـە دەرد ونەخۆشـییە سـاماناکەکان، ئاخرین تیری تەرکشی خۆی لەو مەیدانانەدا خاڵی کات.

ڕاهێنانی سـەقەت و چـەوت و چەوێڵ و ژەهراویکـردن و ئاخنینـی مێشـکەکان بـە فەلسـەفەی ناعاقڵانـی و خورافـی و کرۆسینەوەی جومجومەی هەژاران و نەداران و پەرەپێدانـی قاتی وقڕی و پێشـگیری لە بووژاندنـەوە وچاندنـی تۆوی برسـیایەتی، سـتوونی فەقەراتی سیاسـەتی زۆردارانەی ڕێژیم بووە.

لە بارودۆخی ئێستادا ئەگەر ڕوناکبیران و ڕێبەرانی بژاردەی ئێمە، بیانهەوێ مێتۆدێکی گونجاو و سیاسەتێکی دارڕژاو و قایم و قووڵی ئوسولی سەبارەت بە ڕاهێنان و پەروەردەی گەلی ئێمە دیـاری بکەن، جێگای خۆیەتی تیژبینانە و بە وردی سیاسەتی پەروەردە و بارهێنانی ڕێژیم لەخوارەوە هەتا ترۆپک بخەنە ژێر زەرەبینی ڕەخنەگرانە و مووشـکافانەی خۆیان. تێروانینی پشـوودرێژانە و وەستایانە لەسیاسـەتی تەعلیـم و تەربیەتـی ڕێژیم دوورهەنگێوی و مەهارەت و نیشانەشکێنیی زیاتر بـە لێکۆڵـەران و توێژەرانـی گەلی ئێمە دەبەخشـێ. بۆ زیاتـر ڕوونبوونەوەی ئەو مەسـەلانە ناچارین ئاوڕێک لە ئاوێنەی ڕووداوەکانی ڕۆژانی دوای بەئاکام گەیشتنی ئینقلابی ئێران بدەینەوە.

شـاگردانی ڕاهێنـراو و پەروەردەکراوی مەکتەبی ئیمام، وەکوو هەڵگرانی ژەنگاویترین بیرۆکەی مێژوو، وەکوو خـوڕە، وەکوو وەبا لـە وڵاتانی دەوروبەر و ئێـران و بەتایبەتی کوردستاندا، بوون بە جەردەی سەر گەردەنە و ڕەوتێکی پێشکەوتنخوازانەیان پەلاماردا و کاروانی ژیانەوە و بووژانەوەیان تارومار کرد.

گەشـاندنەوە و بووژاندنـەوەی فیکری، یەکێـک لە ئەولەوییەتەکانی مامۆسـتایانی ڕووناکبیـر و ڕاهێنەری ئێمەیـە. ئەو کاتە هۆشـیاریی نەتەوەیـی گەشـەدەکات کـە سیسـتەمی پـەروەردەی دەزگای دەسـەڵاتداری سەپاو بەسـەر کوردستاندا بـەوردی بخوێنینـەوە. جێگای سـەرنجە کە لـە سیسـتەمی پـەروەردەی ڕێژیمدا نەک ئینسـان مەرکەزی سقل نییە، بەڵکوو کەرامەتیشـی پارێـزراو نییە ، ئینسـان لە

مەفهوم و ناوەرۆکی واقیعیی خۆی دا وەک ئینسان چاوی لێ ناکرێ یەک تاقانە وەک تەنیامەرجەع لەمەقامی ئولوهییەت و نەقشی فەردی کاملدا، خۆیەتی و ڕاشکاوانە وەک عەقڵی کول بڕیارەکانی خۆی ڕادەگەیەنێ. [ئیندیویجولیزم individalism] یان فەرد لە سیستەمی پەروەردەی ویلایەتی فەقیهیدا نە پێناسەیەکی زانستیانەی هەیە و نە ڕەنگێکی هەیە و نە ڕۆڵ و نەقشێک.

هەروەها تاک لە چوارچێوەی ئیستیحقاق و شایستەییی خۆیدا جێگە و پێگەیەکی پێ نادرێ و ناتوانێ لە هیچکام لە مەیدانەکانی ژیاندا، مەهارەتە زاتییەکانی خۆی نیشان بدا و قورساییی خۆی بپارێزێ.

فەرد وەک ئالەتی دەست و عونسوری بێ ئیرادە کەڵکی لێ وەردەگیرێ و بەدەر لەدەسەڵاتی بڕیاردان، بێ ئەوەی دەرفەتێکی جینگڵدانی هەبێ خۆی دەخواتەوە و لە تێکڕای وادەکانیدا دەتوێتەوە، هەر بەو جۆرە کۆمەڵگا لە سیستەمی پەروەردەییی ڕێژیمدا جگە لە بەیعەتی زۆرەملێ و سەپاندنی ئیتاعەتی کوێرکوێرانە و نائاگاهانە لە وەلی ئەمر، وەرگرتن و قەبووڵ کردنی بێ چوون و چرا و بێ دەسکاریی ئەحکام و فەرمانەکان ناتوانێ هونەر و مەهارەتێک لە خۆی نیشان بدات.

کۆمەڵگا لە یاسای چەقبەستووی ڕێژیمدا هەرگیز شایستەییی ئەوەی نادرێتێ کەمترین گومانی لەبارەی فتوا و فەرمانی وەلی ئەمر هەبێ وبچووکترین پرسیار لەسەر هیچ چەشنە ئەرکی سەپێندراوی دەسنیشانکراو دابنێ، کەواتوو تەفسیر و تەعبیری تئۆریسییەکانی نێو دەزگای پەروەردەی ڕێژیمی ئیسلامی لە ئینسان و فەرد و کۆمەڵ، ئێمە دێنێتە سەر ئەو باوەڕەی کە سیستەمی پەروەردەی نەتەوەیی لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستاندا، دەبێ بە پێچەوانەی ئەو تەعلیم و تەربیەتە بێ کە لەسیستەمی پەروەردەی ویلایەتی فەقیهیدا وەک دەقێ نەگۆڕ دانی پێدا نراوە و لە بوارە جۆراوجۆرەکانی ڕاهێناندا وەک دایکە یاسا و سەرچاوەی ئەسڵی کەڵکی لێ وەردەگیردرێت.

بیرۆکەی ڕاهێنانی سەرتاسەریی ڕێژیم کە لە جەوهەری ئیدۆلۆژی ولایەتی فەقیهەوە سەرچاوەی گرت، بوو بە دێوەزمەی مرچ و مۆن؛ بوو بە مردن؛ بوو بە ساتۆری سەر برین؛ بوو بەسێبەر و تاریکاییەکی قورس وگران و تیشکی زانست وهونەری لەسەرتاسەری وڵاتدا خنکاند.

لەگەڵ بە دەسەڵات گەیشتنی ئاخوندەکان، تەپڵی شەر لێدرا، کارمەندانی سەفارەتی ئامریکا لە لایەن پەیڕەوانی خەتی ئیمامەوە بە تێکڕایی بە بارمتە گیران. ئامۆژگارییەکانی ڕۆژانەی خومەینی پڕ بوون لە وەعدە و وەعید و نەوعێک ئاڕایشتی نیزامی و دەست لەپشت دانی پەیڕەوان ومووریدانی، بۆخاڵی کردنی گرێی دەروونی و بەگژداچوونەوەی ئەملا و ئەولا و هەموویان مزگێنیی ناردن و دیاریی مەرگ و وێرانییان پێوە دیار بوو.

خومەینی ڕاشکاوانە وتی «راه قدس از کربلا می‌گذرد» (ڕێگای قودس بە کەربەلادا تێدەپەڕێ). مەبەستی ئەوە بوو کە دەبێ لە پێشدا عێراق تەخت بکات و پردێکی وشکانی تا دەریای مەدیتەرانە لێبدات، هیلالی شیعە بە خەستی میلیتاریزە بکات و هەموو جوولەکەی سەر ئەو عەرزە بە

> گەشاندنەوە و بووژاندنەوەی فیکری، یەکێک لە ئەولوویەتەکانی مامۆستایانی ڕووناکبیر و ڕاهێنەری ئێمەیە. ئەو کاتە هۆشیاریی نەتەوەیی گەشەدەکات کە سیستەمی پەروەردەی دەزگای دەسەڵاتداری سەپاو بەسەر کوردستاندا بەوردی بخوێنینەوە

تێکرایی بڕژێتە نێو دەریایەوە.

لە بڕگەیەکی دیکەدا خێراتر گوراندی و وتی «جنگ جنگ تاپیروزی» (شـەڕ، شەڕ، تا سەرکەوتن) کەسـێک نەیدەزانی هەموو شەڕێک، تەنانەت سادەترین شەڕ بە تایبەتی شەڕی گەورە، زیان و تێچووی زۆری دەوێ، ڕووباری گـەورەی خوێـن وەڕێدەخات. بۆ خومەینـی گرینگ نەبوو ئەگـەر میلیۆنەها ئینسـان تێدابچن، بەڵام سەرکەوتنێک کە هەدەف و ئامانج و ویستی خۆیەتی دەستەبەر بکرێت. خومەینی تەنها لەگەڵ ئینسانەکان و عەرز وئاسمان بەشـەڕ نەدەهات، بەڵکوو بـە قەڵتوبـڕ کردنی فەرهەنـگ و هونەر و زانسـتەکان داسـی مەرگـی دەسوی.

لەکاتێکدا زانستی ئابووری مۆغەرەی پشـتی ڕاوەستاوی و بووژانەوەی ژیانی ئینسانەکانی ئەورۆیـە و تـەواوی ئاڵووێر و معامەلە و موعادلاتی پیچیدەی دەورانـدەوری ئەو عـەرزەی، بەپێی پێوەرەکانی ئەو زانسـتە گەشـەکردووە ئەنجام دەدرێن، خومەینـی ڕاسـت و ڕەوان وتـی «اقتصاد مال خر اسـت» (ئابـووری هـی کـەرە). پلانە سەقەتە دەوڵەتییەکان، لانیکەم بەشـێکیان جا ئەگەر کەمیش بن، کەوتنە ژێر تەئسیری ئەو فەرمایشتە بێ ناوەڕۆکەی. ئـەو فیکرەیە بـوو بە ئافەت، بـوو بە ئاور، سەوزەلانیی دەشتە ڕەنگینەکانی پرووکاندن، جۆگە و بیابانەکان وشکاوتر بوون.

خومەینی فەرهەنگی ڕەسـەنی گەلانی ئێرانـی گسـک دا. هـەر حکومەتێکـی دڵسـۆزی نیشـتمانی پەرەپێدانـی زمان و ئـەدەب وفەرهەنـگ، بەتایبەتی فەرهەنگی ڕەنگاوڕەنگ و کولتـووری جۆراوجۆر وەک فاکتەرێکی گرینـگ بۆ بەهێزکردنی عەقڵی

> **دیکتاتۆریی دەرپەڕیو لە مەکتەب و فەرهەنگی خومەینی، دیکتاتۆرییەکی قوول و ڕیشەدارە و لە خۆیەوە درووست نەبووە، سەرچاوەی ئەسڵیی خۆی هەیە و لە هەندێک پرۆتۆکۆلی زۆر لە مێژینەوە دێ**

هـەرەوەرزی و گەشـەکردن و یەکسـانی وپێکەوە ژیانی بەئاشتی بە ئەرکی سەر شانی خۆی دەزانێ.

زمانـی ئالاهەڵگرانی جەهـل و نەزانی، زمانی دایناسـۆرەکان بوو. تەنانەت ئەوانەی بەقەولـی خۆیان بۆ ئیرشـاد و پەرەپێدانی خوێنـدەواری ڕوویان لە کوردسـتان کرد، بەزمانـی حەشـر و نەشـر دەدوان، جگە لەزمانی گوللـە و باڕووت زمانێکی دیکەیان نەدەزانـی. لە جیاتی شـعوور و زانسـتی سـەردەمیانە، گوللـە بوون بە مێشکەکاندا دەکران. پـووش و گووڵ و گیا و نەمامیان پێکەوە هەڵدەپرووکاند.

زۆرجاران لەخۆم دەپرسی، باشـە دەبێ جارنامـەی مافی مرۆڤ لەکوێ نووستبێ؟ لەکوێ کوژرابێ؟ دەبێ مابێ و گوێیەک بۆ سـکالاکان بگرێ؟ سکالای برینەکان، هـاواری خوێنەکان، ناڵـەی منداڵانـی کەسـوکار کوژراو، هاواری خنکاوی ئێمە بوون. هەر لە سـەرەتای مێژوو هەتا ئێستا، ئەو هاوارە کوژراوانە زوان و وێـژە و فەرهەنـگ و ئەدەبیاتـی نەتەوەیـی ئێمە بوون. بەشی قەزایی یان بەشی دادوەری، لـە هەمان ڕاهێنانی توندڕەوانەوە سەرچاوەی دەگرت. ڕاگرتنی تەعادوڵـی هاوکێشـەکان و بەرقەرارکردنی دیسـیپلین و نـەزم و نیزام و پێشـگیری لـە ئیفرات و تەفریـت و بەرەنگاربوونەوەی دەستدرێژی و تاوان و دابینکردنی یەکسانیی کۆمەڵایەتییـە، نـەک پەرەپێدانـی قانونی جەنگەڵ و قەدەرقودرەتی و سـزادانی ڕەها و موتڵەق.

هـەزاران کەسـی پـاک وەک ئـاوی حەیات لـە چەند دەقیقەدا وەک «مفسـد فی الارض»، ناسـران و لەناوچوون. بیروڕای

گشـــتی و هەموو دنیاش نـــازر وچاوەدێری دادگا ســـەحرایی و چەند دەقیقەییەکانیان بوون. لـــە دادگای ســـەحراییی جەلاداندا، ژێ۳کان بڕیاریـــان دەدا. ئاخرین فەرمان لە لووتی تیربارەکانەوە دەردەکشا. بەتایبەتی لە دێهاتەکاندا چارەنووســـی خەڵکی ماڵوێران، ڕەوەی تانـــک وهەلیکۆپتـــەرە تۆپدارەکان دیارییان دەکـــرد. ئاخرین نووکە هین لوولە قورس و پڕ لە گڕەکان بوو.

خومەینی لە ئیرشاد و ڕینوێنییەکانیدا، شـــەکرێکی دیکەی شـــکاند، بەگـــژ بابەتە کۆمەڵایەتییەکاندا هاتەوە و شـــەڕی لەگەڵ دیموکراســـی ڕاگەیاند. بێ پێچ و پەنا گوتی: «مابرای دمکراســـی انقلاب نکردەایم» (ئێمە بۆ دێموکراســـی شۆڕشـــمان نەکـــردووە). مەفهومی موخالف یان مەعنای ڕاستەقینەی بارەکەی دیکـــەی ئەو ڕســـتەیە، ئەگەر تۆ بتهەوێ وەریســـوورێنییەوە ڕاســـت ئەوەیە کـــە خومەینی بـــۆ ژیانـــەوەی دیکتاتۆری ئینقلابی کردووە، دیکتاتۆری ئەگەر بەمانای ســـەپاندنی هێژمۆنـــی و تەحمیلی نەزەر و شـــەڕ لەگەڵ جیاوازبیران و ژێرپێ خستنی ناسنامە و تواندنەوەی هۆوییەتی فەرهەنگی و ســـانترالیزەکردنی قودرەت و ڕووشاندنی کەرامەت و خۆگێلکردن لە ئاســـت ویســـت و داخوازییە شـــەرعییەکان و لەســـەرووی هەمووانـــەوە پێ لێخســـتنی تـــەواوی مافە ئینســـانییەکان بێ ، ئێمەی کـــورد وەکوو ئینسان، وەکوو فەرد، وەکوو کۆمەڵ، وەکوو پارچەیەک لە نەوعی بەشەر، هەر لە مێژووی پێش لە دەسەڵاتی خومەینیدا زیانی ئێجگار زۆر زۆر گەورەمان پێگەیوە و بەتایبەتی لە دوای بە دەسەڵات گەیشـــتنی حکوومەتی خومەینی، گورزی زۆر قورسمان خواردووە و غەدری زۆر گەورەی مێژووییمان لێ کراوە.

دیکتاتۆریـــی دەرپەڕیـــو لـــە مەکتەب و فەرهەنگـــی خومەینـــی، دیکتاتۆرییەکی قووڵ و ڕیشـــەدارە و لە خۆیەوە درووست نەبووە، ســـەرچاوەی ئەسڵیی خۆی هەیە و لە هەندێـــک پرۆتۆکۆلی زۆر لـــە مێژینەوە دێ. مۆدێلـــە دیکتاتۆرییەکـــەی خومەینی، شـــاگرد و ڕاهێنـــەری لاســـار و خوێنڕێژی چەموشی زۆری دروســـت کرد، میرغەزەبی زۆری پەروەردە کرد. ئەو مۆدێلە ژەهراوییە، وەکوو نوتفەی ویروســـی کۆرۆنا، لەڕەحمی خۆیدا گیانی وەبەر ویروسی زۆر هێنا و زۆر مەکتەبی ژەهراویی دیکەی هەڵفراندە ســـەر عـــەرزی دەوروبەر و تەنانـــەت بەرەو ناوچە دوورەدەستەکانیش تووری دان. شاگردانی بە تایبەت ڕاهێنراوی ئەو مەکتەبە بە هەزاران جۆ و جۆباری خوێنیان وەرێخست. نەسایحی ماشەڵڵا پدەرانەی، خومەینی بوونە بارووت و گڕ، بوون بە بۆمب و ئاور و ئاسن و کاتیۆشا و گەشەیان کرد و بوونە مووشەکی بالستیک و لە پێش هەموو جێگایەکدا لەکوردســـتاندا تاقی کرانەوە و لە پێش هەموو گیاڵەبەرێکدا بەسەر ســـەری ئینسانی کورد دا هەڵئەڕژانە خوارێ. ڕەوتی گەشـــەکردنی ئەو بلێســـە و دووکەڵانە و هەڵفرین و پەرەگرتنی شـــڵخە لەدوای شڵخەی ویرووسەکان ئاوا بە سادەیی نانیشـــنەوە و ئاوا هاسان کۆتاییان پێ نایە. لەڕاســـتیدا بەرەو ئەوە دەچێ ببێتە بۆمبی ئەتـــۆم و ڕۆژێک لـــە ڕۆژان کورەی خاکیی دنیایە بکاتـــە تۆپەڵەیەکی هەڵـــم و لە نێو گەردەلوولی فەزادا، لەبەر یەکی هەڵتەکێنێ.

بـــۆ پەیڕەوانی مەکتەبـــی ئیمام گرینگ نییە هەمـــوو دنیا لە پێناوی ئەواندا قڕ ببێ، بـــەڵام وجـــوودی «ذی ج□و□دی» ئەوان بمێنێ. کـــەم کەس هەیە ئـــەوەی نەزانێ، ئەوەی بۆ ئەوان گرینگە تەنیا بەقای ڕێژیمە. لە پێناوی مانەوەی خۆیان و بەقای ڕێژیمدا، لە هیچ چەشـــنە تاوانێک خۆیـــان ناپارێزن و ئەوەنـــدەی لـــە تواناناندا هەیە دەســـت دەوەشێنن وادەی ئەو خێر وبەرەکەتانەی کە خومەینی بەخەڵکی ئێرانی دابوو هەموویان بوونە ژەقنەمـــوت و بە گـــەروی بێتاواناندا

ڕۆیشتنە خوارێ. بوون بە فرمێسکی بەگوڕ، بوون بە ئاه و حەسرەت. کەرەم و عینایەتی ماشەڵڵا پەدەرانەی ئیمام بوو بە شەپۆلی خوێن و بە هەوادا فڕی؛ بوو بە بڵێسە و لە بڵێسەدا مرد؛ بوو بەخوێن و لەخوێندا خنکا؛ بوو بە مردن و لەباوەشی مردندا مرد. بوو بە زنجیرەی دوور ودرێژی کۆچە سوورەکان؛ بوو بە خەزانی خەم و گوڵی ژیان هەڵوەرین؛ بوو بەگەواڵەی هەوری پڕ لە ڕق و غەزەب و ئێش وژان؛ بوو بە گڕی باڕووت و قوڕی ڕەشی قوڕقوشم.

نسێی شووم و نگریسی ئیمام کەوتە سەر جوغرافیای لەتلەتی وڵاتە بریندارە بێ نازەکەی ئێمە. ئەو غەزەبانە هیچیان ئاخری کارەساتەکان نەبوون، سەرەتای کەوتنی ئەستێرەی بەخت و وەرینی بەخت و شانسی سەرتاسەریی میلەتانی ئێرانێ بوون. کارەساتەکان لە ناکاو هەڵنەقوڵین و وەک تاوێری شاخەکان سەروژێر خولێر نەبوونەوە. ڕۆژهەڵاتی کوردستان وەک جەزیرەیەکی خوێناوی وەتاق کەوتوو، جرجی ڕەنگاوڕەنگ خۆیان تێخزاند و لە هەموو لایەکەوە بە مار و دووپشکی جۆراوجۆر گەمارۆ درا. لە هیچ لایەکەوە کەلێنی ڕوناکی بۆ نەمایەوە، حەتا تاقە ئاسۆیەکی گەش بە ڕوی ئێمەوە پێ نەکەنی. دەزگای دادوەریی ڕێژیم، کوردەکانی نەتەنیا وەکوو ئینسان، لەگەڵ هەموو ڕێزم بۆ خوشک و برایانی کوردم، وەکوو حەیوانیش، چاو لێ نەکردن.

بۆڵدزێر و لۆدێرەکان لە مەرکەزەوە بە مەبەستی ئاوەدان کردنەوەی خاکی کوردستان، نەخزین؛ بەڵکوو بۆ هەڵکەندنی گۆڕی بەکۆمەڵ و تەختکردن و وێران کردنی شار و دێهاتی کوردستان وەرێکەوتن. فەرمانەکانی ئیمام وەک هەزاران ڕەوە هەوری قۆرتاوی، بەشکڵی نیوچاوانی تاڵی خومەینی، خۆیان لە ئاسمانی کوردستان خزاند، بوون بە هەزاران و دەیان هەزار تابووتی مەرگ و لەهەموو شیو و دۆڵەکانی کوردستاندا تاک و جووت و بەکۆمەڵ فڕێ دران. ئیستا کە من ڕۆژانی دوای ئینقلابی ئێران و لەشکرکەشیی هەمەلایەنە و دۆزەخە گەرمەکانی شەڕی نابەرابەر و جەبهە تەمەن درێژە سام گرانەکانی کوردستان و پاڵەوانی و قارەمانەتی و دەرد و ڕەنجی پێشمەرگە بریندارەکان و هەنسکی خۆراگری و خۆخواردنەوەی کەسوکاری ڕەشپۆشی شەهیدانم دێنەوە بەر چاو، ڕابردووی خۆمم وەک سیسە خەونێکی دوور و درێژی ڕەنگ زەردی پچڕ پچڕی نێوان زەردە و تاریکی دێتەوە بیر کە هەر یەک بە شێوەیەک لە نێو خوێنەکاندا دەکوڵن، گریانی بەکوڵی خوێنەکان و ناڵەی هیچکام لە برینەکانم بۆ لەیەک گرێ نادرێنەوە. وزەوزی ئەو برینانەی کە من بەچاوی خۆم لەسەر جەستەی خەڵکی کوردستان دیتمن، ئەوەندە کەمەرشکێنن، کە هیچ زمانێک و بەتایبەتی شعوری ماندووی من وزە و توانای شەرح دانیانی تێدا نییە.

حەقیقەتێک کە من ئیستا تۆزێک پەی پێ دەبەم و لێی تێدەگەم، ئەوەیە کە مەشغەڵ و منارەی بەرزی عەقڵی ئینسانەکان هەر چەندە قەدی هەڵکشاو و باڵای بەرز بێ، لە قووچاییی سیسەئازاری ڕیشەداری نێو ڕۆحی ئازارچێشتووان و کۆڵەوژی تەندووری هەرەگەرمی تاوانەکان و دووکەڵی هەڵچووی سەر دۆزەخەکان کورتترە. تەرازووی مەنتیقی پیاوە زانا و پسپۆڕەکان، هەر چەندە ورد و دەقیق بێ ناتوانێ هەموو دەرد و ڕەنجی میلەتانی ژێرچەپۆک بخوێنێتەوە و قورساییی ژانی گرانەتاکان و سیسەدەردەکان وەک واقعیەتی خۆی هەڵسەنگێنێ.

لە هەلومەرجی ئێستادا کە کۆڕۆنا وەک سیسەتۆپایەکی نگریسی جیهانی، وەک بەڵایەکی غەیبی لەسەر پشتە کوورەکەی

تۆپی زەوی، دەستە جڵەوی لێخوڕین و سوڕاندنی ئێش و ئازارەکانی سەر عەرز و نێو ئاسمانەکانی بە دمەوە گرتووە، نەک تەنیا موعادلاتی کۆمەڵایەتی و سیاسی و ئابووری و فەرهەنگی و تەنانەت چالاکییە پزشکییەکانیشی لە گرێژەنە بردوون، هەروەها بە پتانسیەلی شووم و ناپیرۆزی خۆی، توانای ڕاهێنان و داهێنان و تەواوی دەسپێشخەرییەکانی لە ئینسانەکان ستاندۆتەوە و بەسەر تەواوی جومگەکانی ژیاندا زاڵ بووە و مەچەکی بەهێزی ئینسانی سەردەمی بەتەواوی جەمام کردووە.

تەنیا هزرێکی داهێنەرانە و ڕاهێنەرانەی جیهانی، کە تەنیا پشتی بەعەقڵانییەتی گشتگیری سەرتاخواری ئادەمییەت بەستبێ، دەتوانێ لەبەرانبەری ئەو ئاهۆیەدا ڕابوەستێ و چارەسەرێکی کاریگەری بۆ بدۆزێتەوە.

ڕافزین و بەدەنگەوە هاتن و فەرمانی خۆقەرەنتینەکردن و لێک دوور کەوتنەوەی کۆمەڵایەتی، توانیویەتی تا ڕادەیەک کاریگەر بێت، بەڵام ئەوە چارەسەرێکی کاتییە و وەزعەکە پێویستی بە چارەسەرێکی بەرینترهەیە.

ئەوەی ئێمە لە زانایانی ئەو بوارە گوێمان لێ دەبێ ئەوەیە کە بەداخەوە ئەو ئافەتە بە چڕملییەکی یەکجار زۆرەوە، لەشکری ویروسەکانی ڕۆژ بە ڕۆژ زۆرتردەبن و هەموو دژەبەران و کۆسپەکانی سەر ڕێگای تێک دەشکێنێ و خۆڕادەگرێ، دواى خۆ نوێکردنەوە دیسان خۆی ئاراێش دەداتەوە. بەشێکی زۆری خەمۆکی و داتەپینی بارودۆخی ڕەوانی و شلەژان و گیروگرفتی دەروونی، دواى کۆتایی پێهاتنی کۆرۆنای پەرەدەستێنێ.

بەدەنگەوە هاتن و ڕافزینی ئینسانەکان بۆ دووری لە مەرگ، ڕزگاربووان و کەسوکاری دڵ پڕ لە خەمی لەدەستچووان لەگەڵ ئەوەی سەبووری و سووکنایی و جێگیربوونەوەیەکی بەرچاو دەرەخسێنێ، بەڵام بەداخەوە ئەو جێگیربوونەوەیە کاتییە. هێنانەوە سەرخۆ و تاراندنی ترس و دلەڕاوکێ، سەبووری پێدان و سارێژکردنەوەی برینەکان کە دابەزاندنی ئەو چارەسەرە ڕۆحیانە وەک پرسی ئورژانس، پێویستی بە ئامرازی زۆر و ئیمکاناتی هەراوی ماددی و مەعنەوی و کات و سات و پرۆسەیەکی دوور و درێژی زەمانی هەیە، کە تەنیا پشت بەستن بەنیروی بیلفیعل و بیلقووەی خۆجێیی و خۆڕاهێنان و خۆحەواندنەوە و خۆدەرمانی، دەتوانن وەک چارەسەری کاریگەر بۆ پووچەڵکردنەوەی ئەو بۆنگەڵە و بۆنگەڵەکانی دیکە کەڵکی بەرچاویان هەبێ.

> **راگرتنی تەعادولی هاوکێشەکان و بەرقەرارکردنی دیسیپلین و نەزم و نیزام و پێشگیری لە ئیفرات و تەفریت و بەرەنگاربوونەوەی دەستدرێژی و تاوان و دابینکردنی یەکسانیی کۆمەڵایەتییە، نەک پەرەپێدانی قانونی جەنگەڵ**

هاودەنگی لەگەڵ جووڵانی دەسپاکانەی دنیایە و پشت بەستن بەهێزی ماددی و مەعنەویی خۆماڵی، دەتوانن وەکوو دوو فاکتەری بنەڕەتی و داینەمۆی وەگەڕ خستنەوەی ئینێرژی و گەشاندنەوەی ئەو دڵ و ڕۆح و هەست و دەروونانە بەکار بهێنرێن کە دوژمنانی ڕەنگاوڕەنگی بەشەرییەت، بە مەبەستی زیاتر شکاندن و تەفروتوونا کردنیان بە شێوەی جۆراوجۆر دەستی ڕەشیان لێ وەشاندوون.

جێگای خۆشحاڵییە کەگەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و هێزە سیاسییەکان، سەرەڕای سەپاندنی ئەو هەموو گەمارۆ و ئەو هەموو غەدرە زۆرانەی لێیان کراوە، شێلگیرانە لەسەر خەباتی بێوچانی خۆیان بەردەوام مانەوە و بەنێو تەلەسم و ڕەشە شەو و تۆنێلە تاریکەکاندا، لە گۆترە و بێ چاوساغ و ڕێنوێن نەڕۆینە پێشێ.